

SUZANNE JOINSON

*De vrouw die naar
Kashgar fietste*

the house of books

Oorspronkelijke titel

A Lady Cyclist's Guide to Kashgar

Uitgave

Bloomsbury, London

Copyright © 2012 by Suzanne Joinson

Copyright voor het Nederlandse taalgebied © 2012 by The House of Books,
Vianen/Antwerpen

Vertaling

Marcella Houweling

Omslagontwerp

Studio Jan de Boer BNO, Amsterdam

Foto auteur

Simon Webb

Opmaak binnenwerk

ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 443 3527 9

NUR 302

D/2012/8899/82

www.thehouseofbooks.com

www.suzannejoinson.com

All rights reserved.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hier eindigt de reis der vogelen, onze reis, de reis der woorden,
En na ons zal een einder zijn voor nieuwe vogelen.
Wij zijn het die des hemels koper smeden, de ruimte waaruit na ons wegen geworden en wij boven het verre wolkendek onze namen rechten.
Dra dalen wij de weg der weduwen af naar velden vol herinnering en slaan de tenten op tegen de laatste wind: blaas, opdat het vers leve, en blaas op het poëtisch pad.
Na ons groeien de planten almaar aan en overwoek'ren wegen die wij bewandelden, door onze stugge stappen ingewijd.
En wij zullen kerven in de laatste rotsen: 'Lang leve het leven, ja, het leven leve lang,' en in ons zelfs vervallen.
En na ons zal een einder zijn voor nieuwe vogelen.

'Here the Birds' Journey Ends', Mahmoud Darwish
Vertaling Rob van Moppes

De vogelen des hemels zouden het geluid overbrengen en het gevogelte zou te kennen geven wat gij gezegd hebt.

Prediker 10:20

EEN PAAR ZAKEN OM TE ONTHOUDEN. *Verdiep u in het land waar uw reis naartoe gaat en bestudeer de toestand van de wegen, analyseer de kaarten, leer uw route uit het hoofd. Kijk altijd goed naar de weg die u aflegt; maak aantekeningen in een klein boekje; noteer alles wat interessant zou kunnen zijn.*

Maria E. Ward, *Bicycling for Ladies*, 1896

Een dame op de fiets in Kashgar – aantekeningen

Kashgar, Oost-Turkestan, 1 mei 1923

Helaas moet ik opschrijven dat ik in onze huidige, hachelijke situatie helemaal niets heb aan *Bicycling for Ladies* met alle tips, die zijn gerangschikt onder DE KUNST VAN HET FIETSEN – ADVIEZEN VOOR BEGINNERS – KLEDING – ONDERHOUD VAN DE FIETS – DE TECHNIEK – TRAINING – OEFENINGEN, etc., etc.

Het beste kan ik maar met de botjes beginnen.

Ze waren geblakerd in de zon, gebleekt, als kleine fluiten, en ik riep naar onze voerman dat hij moest stoppen. Het was aan het begin van de avond; omdat we zo graag onze bestemming wilden bereiken, hadden we, op z'n Engels, op het heetst van de dag gereisd. Het waren vogelbotjes, op een hoopje voor een tamariskboom, en ik neem aan dat ik mijn lot had kunnen aflezen aan de manier waarop ze in het zand lagen, als ik had geweten hoe je dat moest doen.

En op dat moment hoorde ik een schreeuw, een gruwelijk geluid

van achter een groep dode populieren. Wat een desolate vlakte was deze woestijn. Ik klom van de kar, keek of ik Millicent en mijn zus, Elizabeth, achter ons zag, maar beiden waren nergens te bekennen. Millicent reist liever te paard dan per kar, omdat ze dan gemakkelijker kan stoppen om een Hatamen-sigaret te roken.

Vijf uur lang waren we door een stoffig bekken afgedaald, het laagste gedeelte. Hier en daar rezen tamarisken op uit hopen aarde en zand die waren voortgeblazen en zich rondom de wortels hadden verzameld; en toen zagen we die dode populieren.

Om elkaar heen gedraaide stammetjes van saksaulstruiken met hun grijze bast groeiden in bosjes tussen de boomstronken. En achter die vegetatie zat een meisje op haar knieën, voorovergebogen. Ze maakte een zeer vreemd geluid, bijna als het balken van een ezel. Onze voerman, die absoluut geen haast had, voegde zich bij me en samen keken we naar het meisje; hij kauwend op zijn houtje – arrogant en uit de hoogte zoals al dat soort mannen – en zwiwend.

Toen keek ze naar ons op. Ze was een jaar of tien, elf oud en had een buik als een rijpe Hami-meloen. De voerman staarde alleen maar naar haar en voordat ik iets kon zeggen, viel het meisje voorover, met haar gezicht tegen de grond en met haar mond open alsof ze het stof wilde opeten. Ze vervolgde haar verontrostende gekerm. Achter me hoorde ik het hoefgeklepper van Millicents paard op het pad met de losse stenen.

‘Ze staat op het punt een kind te baren,’ zei ik, omdat ik dat vermoedde.

Millicent, de toegewezen leidster van onze groep en vertegenwoordigster van de Missieorde van het Vastberaden Gelaat – onze begunstiger – deed er een eeuw over om uit het zadel te komen, stijf als ze was geworden van het urenlange rijden. Insecten zoem-

den om ons heen, door de afnemende hitte tevoorschijn gelokt. Ik keek naar Millicent. Niets viel hier in de woestijn zo uit de toon als zij, zoals ze onelegant afsteeg, met haar prominente neus in de lucht en de ring met de grote robijn, die een schrill contrast vormde met de rest van haar mannelijke kledij.

‘Zo jong, nog maar een kind.’

Millicent boog door haar knieën en fluisterde iets in het oor van het meisje, in het Oeigoers. Ineens stootte het meisje een schreeuw uit, die werd gevolgd door een vreselijk gesnik.

‘Het is inderdaad zo. We hebben een verlostang nodig, denk ik.’

Millicent gaf de voerman opdracht de kar met onze bevoorradings te halen en begon daarna in onze bezittingen te rommelen, op zoek naar de verbandkist. Terwijl ze dat deed, zag ik dat een groep vrouwen, mannen en kinderen – misschien wel een grote familie – over het pad op ons af kwam, wijzend en elkaar vol verbazing aanstotend over die buitenlandse duivels met hun stugge varkenshaar, die daar zomaar ineens in levenden lijve op hun pad stonden.

Millicent keek naar hen op en zei met haar priesterstem: ‘Blijf daar staan en geef ons de ruimte, alstublieft.’

Duidelijk geschokt door haar accurate woorden, die ze in het Chinees en Oeigoers herhaalde, stelde de familie zich op alsof ze op de foto zouden gaan; ze werden pas tot zwijgen gebracht toen het meisje op handen en knieën voorover leunde in het stof en hard genoeg schreeuwde om een bos te vellen.

‘Eva, ondersteun haar, snel.’

Het huilende meisje met haar echt afzichtelijk opgezwollen buik keek me aan als een verzopen wilde kat, en het stond me tegen om haar aan te raken. Maar toch knielde ik voor haar neer in het stof, trok haar hoofd op mijn knieën en deed een poging

haar te strelen. Ik hoorde Millicent een oudere vrouw om hulp vragen, maar die feeks deinsde achteruit, alsof ze besmet zou raken als ze met ons in contact zou komen. Het meisje verborg haar ongelukkige gezicht tegen mijn benen. Ik voelde wat nattigheid van haar mond, misschien probeerde ze me te bijten, maar toen tilde ze haar hoofd op en liet het terug op de grond zakken. Millicent worstelde met haar, draaide haar op haar rug. Het meisje stootte deerniswekkende kreten uit.

‘Hou haar hoofd vast,’ zei Millicent.

Ik probeerde haar op haar plaats te houden terwijl Millicent haar knieën van elkaar trok en die met haar ellebogen naar beneden duwde. De gewaden rond haar onderbuik waren makkelijk los te maken.

Mijn zus was nog steeds niet gearriveerd. Zij reist ook liever te paard, omdat ze dan kan toegeven aan haar grillen om zomaar ineens de woestijn in te rijden en ‘zand te fotograferen’. Ze gelooft dat ze in de zandkorrels en duinen een glimp van Hem kan vastleggen. *En het gloeiende zand zal tot een plas worden, en het dorstige land tot waterbronnen; waar de jakhalzen verblijven en legeren, zal gras met riet en biezen zijn...* Deze en andere woorden zingt ze met die eigenaardige hoge stem die ze zich heeft aangemeten sinds ze volledig geobsedeerd is door de krachten van het geloof. Ik keek om me heen of ik haar zag, maar het was tevergeefs.

Ik kan die schreeuwen nu nog horen, een akelig geluid vol pijn. Millicent drukte haar vingers in het vlees om ruimte voor de verlostang te maken, totdat even later een mengsel van bloed en een andere vloeistof naar buiten kwam en strepen over haar pols trok.

‘We moeten dit niet doen,’ zei ik. ‘Laten we haar naar de stad brengen. Daar is wel iemand met meer ervaring dan wij.’

‘Geen tijd. Genadige God, blik neder uit de hemel en ontferm

U over ons en bewaar ons, Uw dienaren,’ – Millicent keek niet naar mij – ‘voor angst en kwade geesten die het werk Uwer handen wensen te vernietigen.’

De verlostang werd naar binnen geduwd en veroorzaakte een schreeuw die letterlijk waanzinnig schel klonk.

‘Heer, verlicht het lijden in deze zwangerschap,’ zei Millicent, trekkend en duwend terwijl ze haar gebed opdreunde, ‘en schenk ons de kracht en vastberadenheid om deze geboorte te volbrengen. Maak dit mogelijk met Uw almachtige bijstand.’

‘We moeten dit niet doen,’ herhaalde ik. Het haar van het meisje was nat en in haar ogen was grote paniek te zien, zoals in die van een paard in een onweersbui. Millicent gooide haar hoofd achterover zodat haar bril langs haar neus weer op zijn plaats gleed. En toen maakte ze een snelle beweging alsof ze een anker optrok, tot een blauw-rood schepseltje naar buiten glibberde, samen met een enorme guts waterige substantie, en ze het als een vis in haar handen opving. Bloed van de jonge moeder vormde al snel een rode wassende maan in het zand. Millicent zette haar mes tegen de navelstreng.

Op dat moment dook Lizzie op, met haar Leica-camera in de hand. Ze droeg ons uniform, dat bestaat uit een zwarte satijnen broek met daaroverheen een donkerblauwe zijden rok en een zwarte Chinese katoenen overjas. De zoom van haar rok zat onder de rozerode vlekken van het stof waarmee hier alles wordt ondergestoven. Ze bleef staan, staarde naar het tafereel als een verdwaald meisje aan de rand van een kermisterrein.

‘Lizzie, haal water.’

Millicents mes scheidde de baby voor eeuwig van haar moeder. Het meisje sidderde en haar hoofd hing achterover, terwijl de vissenbaby luidkeels eiste in de hemel toegelaten te worden. De maan bleef wassen.

‘Ze verliest te veel bloed,’ zei Millicent. Het gezicht van het meisje lag nu opzijgedraaid; ze vocht niet meer.

‘Wat moeten we doen?’

Millicent begon zachtjes een gebed op te zeggen, dat ik door het gekrijs van de baby niet goed kon verstaan.

‘We moeten haar ergens anders heen brengen, hulp zoeken,’ zei ik, maar Millicent reageerde niet. Ik zag dat ze de hand van de moeder optilde. Ze schudde haar hoofd, keek niet naar me op.

‘Millicent, nee.’

Ik zei het tevergeefs, maar ik kon het niet geloven: een leven dat voor onze neus had opgehouden te bestaan, dat was verdwenen door de scheuren in de woestijngrond; net zo eenvoudig als wolken die transformeren. Onmiddellijk ontstond er opschudding onder de toeschouwers die ons hadden aangegaapt.

‘Wat zeggen ze, Lizzie?’ schreeuwde ik. Bloed liep nog steeds tussen haar benen vandaan, een hoopvolle vloed op zoek naar een kust. Lizzie staaarde naar de rode sporen op Millicents pols.

‘Ze zeggen dat we het meisje hebben gedood,’ zei ze, ‘en dat we haar hart hebben gestolen om onszelf te beschermen tegen de zandstormen.’

‘Wat?’ De gezichten in het publiek waagden het dicht bij me te komen, ze stootten tegen me aan, legden hun handen met zwarte nagels op me. Ik duwde de handen weg.

‘Ze zeggen dat we het meisje hebben weggenomen om onszelf sterker te maken en dat we van plan zijn de baby te stelen en haar op te eten.’ Lizzie sprak snel, met die rare hoge stem. Ze kan veel beter overweg met die ondoorgrondelijke Turkse taal dan ik.

‘Ze is tijdens de bevalling overleden, een natuurlijke oorzaak, zoals jullie allemaal heel goed hebben kunnen zien!’ schreeuwde Millicent tevergeefs in het Engels. Ze herhaalde haar boodschap

in het Oeigoers. Lizzie begon water te halen in onze kroezen, en zorgde voor een deken.

‘Ze eisen dat we worden doodgeschoten.’

‘Onzin.’ Millicent nam de deken over van Lizzie en zo bleven ze samen staan: een dame met haar dienstmaagd.

‘Oké, wie...’ Millicent hield de krijsende baby omhoog alsof het een afgehakt hoofd was, een offerande, ‘wil deze baby meenemen?’

Geen geluidje kwam uit de monden van de stomverbaasde groep die naar haar keek.

‘Wie is er verantwoordelijk voor dit babymeisje? Kennen jullie een bloedverwant?’

Ik wist het antwoord al. Niemand wilde de baby. Niemand van die groep keek zelfs naar het meisje op de grond, zelf nog maar een kind, of naar het bloed dat aarde werd. Insecten liepen al over haar benen. Lizzie hield de deken omhoog en Millicent wikkelde het woedende, brullende, afgedankte hoopje mens erin. Zonder iets te zeggen gaf ze het aan mij.

Daarna werden we door de pater familias en zijn zoon naar de stadspoorten van Kashgar ‘geëscorteerd’, waar men door een of andere magische vorm van communicatie al op de hoogte was van onze aankomst. De avond was gevallen, maar de politierechtbank was open en er werd een Chinese ambtenaar bij gehaald, omdat deze regio, hoewel ze islamitisch-Oeigoers is, door de Chinezen wordt bestuurd. Onze karren werden doorzocht, onze bezittingen uitgebreid bekeken. Van de achterkant van de kar haalden ze mijn fiets, die net als wij veel belangstelling trok. Fietsen zie je hier zelden en een vrouw die erop rijdt, is voor de plaatselijke bevolking gewoonweg onvoorstelbaar.

Millicent verklaarde tegenover de ambtenaar: ‘We zijn vrouwelijke missionarissen, volledig vredelievend. Onderweg naar uw

stad troffen we de jonge moeder aan.’ En daarna: ‘Blijf zo stil als Boeddha zitten,’ fluisterde ze. ‘Onverschilligheid is in dit soort situaties het beste.’

Het hoofdje van de baby voelde vreemd warm aan in mijn hand, niet zacht maar ook niet hard; een gewatteerde cocon gevuld met vers bloed. Dit was de eerste keer dat ik ooit een baby had vastgehouden die zo jong was. Ik wikkelde het kleine meisje in de deken en hield haar dicht tegen me aan in een poging om de kwade vuistjes en het paarsrode gezichtje van deze stakker tot bedaren te brengen. Ze brulde van verontwaardiging en paniek, maar viel uiteindelijk totaal uitgeput in slaap. Ik hield haar voortdurend in de gaten, bang dat ze zou doodgaan. Het kostte ons moeite om zo stil mogelijk te blijven zitten. Er werd in het rappe plaatselijke dialect gemopperd en gediscussieerd.

Millicent en Lizzie sisten naar me: ‘Bedek je haar.’

Ik trok mijn sjaal snel weer over mijn hoofd. Net als mijn moeders haar is dat van mij echt afschuwelijk vuurrood, en in deze regio is het kennelijk een sensatie. Vooral tijdens de laatste etappe van onze reis, van Osj naar Kashgar, staarden mannen ons met open monden aan alsof we naakt waren, alsof ik voor hun neus rondsprong met vleugels op mijn rug en zilveren ringen in mijn neus. In de dorpen renden kinderen op me af, wijzend, en deinsden daarna weer achteruit alsof ze bang waren. Tot ik er genoeg van had en als een mohammedaanse mijn hoofd met een sjaal bedekte. Dat werkte, maar gedurende de geboortestrubbelingen in het zand was hij afgezakt.

Millicent vertaalde: ‘Vanwege de aanklacht van de getuigen moeten we terechtstaan, beschuldigd van moord en hekserij, of het oproepen van duivels.’ Of liever gezegd, Millicent moest dat. Zij was degene die de baby omhooggehouden had en haar mes op het meisje had gebruikt.

De vrouw die naar Kashgar fietste

‘We zullen steekpenningen moeten betalen om hier onderuit te komen,’ fluisterde Millicent tegen ons; haar gezicht had een uitdrukking zo hard als de door de zon verschroeide woestijngrond.

‘We zullen u het geld geven,’ zei Millicent, haar stem rustig maar duidelijk, ‘maar daarvoor zullen we een bericht moeten sturen naar degenen die ons ondersteunen in Shanghai en Moskou, wat enige dagen kan duren.’

‘Dan nodigen we u hier als gasten uit,’ antwoordde de ambtenaar. ‘Onze prachtige stad Kashgar zal u met genoeg onderdak verschaffen.’

Daarom zijn we gedwongen in dit roze, stoffige bekken te blijven. Niet echt onder ‘huisarrest’, maar we moeten kennelijk wel toestemming vragen om het huis te verlaten; ik geef toe dat ik het verschil niet zie.